

Glokalia

Iñigo Martínez Peña

Jasango genuke bizitza ez bagenu amaieran sinistuko?

Jacques Lacan

Ez zaitetz hil!

Hilezkortasunaren gaia erlijioari lotuta egon da historian zehar, baina XXI. mendean ez dago pertsona erlijiosoen ahotan soilik: ingeniariak eta informatikariak ere bereganatu dute. Aurrerapen teknologikoen bidez giza muga guztiak gaindituko direla pentsatzen dute askok. Oxfordeko Nick Bostrom irakasleak, adibidez, pertsona eta makinaren arteko fusioa aurreikusten du 2050erako. Ganorazko zientziari buruz ari gara, edo zientzia fikzioa baino ez da? Hilezkorra izango ote dira etorkizuneko giza ziborg berriak? Horixe da transhumanisten ustea, eta mugimendu ekonomiko, teknologiko zein ideologiko horren jarraitzaileek alderdi politikoa eta guzti sortu dute. Zertan datza euren programa? Hilezkortasunaren aldeko ikerketek lehentasuna hartzea eskatzen diote Ameriketako Estatu Batuetako gobernuari, NBIC (Nano, Bio, Informatika eta Kognitibismoa) proiektuan ari diren enpresa erraldoiei diru-laguntza gehiago emanez. 2016ko hauteskunde kanpaina hamabi metroko hilkutxa formadun autobus erraldoi batean burutu ondoren, ekitaldi nagusia Microsofteko campusean ospatu zuten: Silicon Valleyren lurraldea, hain zuzen. Izan ere, transhumanismoarekin liluraturik dauden pertsona gehienak Silicon Valleyn kokatzen dira: Kalifornian omen dago gaur egun Berpizkundeko Mediciren Florentzia. Bertako enpresariei bereziki gustatzen zaie gazte itxura erakustea, eta janzkera informaleko

uniformea daramate: zapatilak, *hoodies*-ak, kamisetak..., garai bateko trajea eta gorbata alboratuta. Eta, hala ere, itxura eskasa daukate horietariko askok, zombien antzekoa. Baina euren burua munduko salbatzaile berri gisa aurkeztea dute gustuko, superheroiak omen dira. Ziborg hilezkorrena izango ote da superheroien eredu berria? Transhumanistek lehen hauteskunde kanpaina Washingtongo kongresuan amaitu zuten, ‘Ziborgen eskubideen deklarazioa’ irakurritz. Bertan adierazi bezala, etorkizunean ziborg-arraza hipergaratu estatubatuarrak planeta gidatzea espero dute. Datorren ustezko munduan humanoak eta transhumanoak egongo lirake, batzuk besteak baino garatuagoak; eta nazioa, noski, ezin da atzean geratu. Hilezkortasunak definituko ditu klase sozial berriak?

Bitartean kriogenia, zizareak edo txipak

Dmitri Itskov eta Peter Thiel, mugimendu transhumanistaren aldeko errusiar eta alemaniar milioidunek, erretorika mesianikoa darabilte: «Heriotza hil behar dugu! Laster 500 urte biziko dituen pertsona jaioko da!». Heriotzaren aurrean hiru jarrera orokor omen daude: ukatu, onartu edo bere aurka borrokatu. Azken horiek heriotza gainditzeko eta borrokatzeko prest daude. Bitartean, formula definitiboa eskuratu arte, aberatsei kriogenia eskaintzen zaie: hildako gorpua izoztuta mantentzea, egunen batean eta teknologiari esker behin betiko berpizteko. Izozketarako prezio eta aukera ugari daude: gorputz osoa, 200.000 dolar inguru; burua bakarrik, 80.000. Zaila dirudi osasuna eskubide unibertsal gisa defendatzea eta merkatuaren legeetatik babestea inbertsio pribatu eta hilezkor horren barruan. Pandemia hasieran ikusitako Madrilgo Izotz Jauregiko irudi dramatikoak kriogeniari kontrajarri dakizkioke.

Hilezkortasunaren inguruko ikerketekin, hala ere, erabat eszeptiko dugu Éric Sadin frantziar pentsalaria. Haren

eszeptizismoa galdera honetan oinarritzen da: nor dira mugimendu transhumanistaren ikerketa gidatzen duten pertsonak? Puntako medikuak? Biologo bikainak? Inondik ere ez: datuen kudeatzaile eta Interneteko enpresen buruzagiak dira, eta, jainko ahalguztidunak direla pentsatzeaz gain, bizitza bera zifretara eta datuen arteko korrelazioetara murriztu nahiko lukete. Ikerketetan, oro har, hiru bide nagusi proposatzen dira: 1) zelulen zahartze-prozesua geldiaraztea, 2) giza kontzientzia makina batean txertatzea, 3) bihotz, giltzurrun edo gibel robotiko artifizialak transplantatzea. Azter ditzagun.

Batetik, zelulen zahartze-prozesua geldiarazteko, kromosometako telomeroak luzatu nahi dituzte: antza, zahartu egiten gara telomeroak txikitzen doazen heinean. Googlek, adibidez, 2013an Calico (California Life Company) fundazio bioteknologikoa zabaldu zuen, zahartze-prozesua geldiarazteko asmoz. Oraingoz ez dago emaitza askoren berririk: porrotaren seinale edo ondo gordetako enpresa-sekretua ote da isiltasun hori? Galderaren erantzuna ez da batere erraza, egungo jakintzaren pribatizazioa dela-eta, jendartearen ongizatea beharrean irabazi pribatuak baitaude jokoan. Nork erosi ahal izango du Googlek bideratutako medikuntza hiperpertsonalizatua? Momentuz, dena den, zizare baten bi-zi-itxaropena luzatzea baino ez dute lortu; hala adierazi dute Calicoko zuzendariek.

Mediku eta biologo askok, hala ere, ez dute ikerketa horrekin bat egiten. Zergatik? Zahartze-prozesuaren konplexutasuna kausa bakarrekoa dela uste izatea guztiz erredukzionista delako. Horrelako ikerketak ingeniariaren ikuspegi sinplisten ondorio direla uste du, adibidez, Israel Nisand bioetikako europar foroaren sortzaileak. Telomeroak luzatzeko arratoiekin egindako probek, oraingoz, minbizia baino ez dute eragin.

Hilezkortasuna lortzeko beste aukera posiblea gure kontzientzia txip batean sartu eta beste gorputz-makina batean piztea litzateke. Gure oroitzapenak, gure munduarekiko pertzepzioak eta gure desirak batzen dituen txip betean pilatzeko asmoa. Kontzientziaren eta burmuinaren konplexutasuna era

sinpleegian ulertuta berriro ere? Burmuina haragizko makina, haragizko konputagailu edo kalkulagailua delakoan ari dira ikertzen. Giza burmuina metaforizatzeke era, ikerketaren abiapuntua bera, zalantzarria izan daiteke, erratuta egon. Baina, zalantzak zalantza, batzuek etekin komertzialerako aukera paregabea aurreikusi dute, umeak hildako gurasoekin harremanetan jarriz. Nola? Gurasoen datu astronomikoak pilatu, eta WheChat moduko aplikazio digitalen bidez, bizi-rik egongo balira bezala seme-alabekin ustezko elkarrizketak bideratuz. Zer-nolako harreman motak irudikatzen dituzte horrelako aplikazioek? Nolako solasaldiak sortuko dituzte? Umeek algoritmoen erantzun mekanikoak jasoko dituzte, galdetutakoaren edo esandakoaren arabera. Egun batean, ordea, nagusi egingo dira, bizipen berriak izango dituzte..., eta guraso-aplikazioa ez da ezertaz jabetuko.

Edo bitartean heldu eskutik. Nartzisismoa ala zaurgarritasuna partekatzea?

Zelan ezabatu daiteke denboraren marka eta misterioa giza harremanetatik? Zelan eten bizipenen joan-etorria? *Panta rei, tempus fugit...* Nora doa izan zena? Non dago izan ginen haurra, izandako nerabea? Ez ote dira zentzu batean jada hil? Izan gina, garena, izango garena... Identitatea beti ihesean dabil, jariatasunean, Heraklito zaharraren ibai berrian. Bizitza eta heriotza elkarri lotuta doaz bertan, korapilatuta.

Misterioa da, beraz, bizitza; misterioa, heriotza. Ez dakigu. Sokratesek hala zioen heriotza-zigorrera kondenatu zutenean, eta epaileei jakintsu plantak egitea leporatu zien: «Gaitz handi batekin zigortzen nauzuela uste duzue, baina ez dakigu heriotza gaitza ote den». Jakin badakigu, ordea, injustizia gaitza dela; horregatik, justizia falta ekidin behar dela zioen.

Filosofia modu askotara saiatu da heriotza ulertzen, edo heriotzari aurre egiten. Eskola helenistikoek, adibidez, heriotza onartzeko botikak izan nahi zuten. Gogora ditzagun

Epikuroren hitzak: «Heriotza ez da ezer guretzat; gu gaude-nean bera ez baitago, eta bera dagoenean gu ez baikaude». Edo bera edo gu, ez dugu kointziditzen.

Zer da orduan heriotza? Erabateko alteritatea? Ni ez naizen hori, zerbait erradikalki bestelakoa. Horrela ulertuta, hilezkortasunaren aldeko borroka niaren aldeko borroka litzateke, niak bere horretan irauteko egiten duen erabateko ahalegina. Egarri nartzisista ote da hilezkortasunaren egarria? Hala dio Byung-Chul Han filosofoak *Heriotza eta alteritatea* idatzian: heriotzak ni ahalguztidunaren amaiera dakar, inpotenziaren erakusgarria da.

Eugène Ionescoren *Erregea hiltzen ari da* antzezlanean, erregea hiltzorian dago. Desesperazioan, aginduak etengabe ematen ditu: «Zuhaitzetako hostoak haz daitezela agintzen dut! Euria egin dezala agintzen dut!...». Baina alferrik. Ohean etzanda, azken agindu bat ematen dio, oraindik ere, bere menpekoari: «Hil itzazu hormako bi armiarma horiek, ez dezatela nik baino gehiago biziraun!». Heriotzaren kontra erresistentziak eta botere-nahiak bat egiten dute. Azken momentura arte agindu nahi du. Erreginak, aldiz, maitatzea eskatzen dio, maitasunak heriotza gainditzeko boterea daukalako, besteengan biziko delako. Bere nia askatzeko azken erregua egiten dio errege jaunari. Baina erregeak ezin du. Gehienez ere maitasun nartzisista bat erakutsi ahal izango luke: den-dena naiz ni; ni naiz mendiak, ni eguzkia, ni izarrak. Sentimendu ozeaniko horren maskaran, niak kanpoko munda bereganatzen du, baina ez da alteritatean galtzen. Gainera, den-dena, unibertsoa bera nia bada, zaborra ere kontuan hartu beharko genuke, ezta? Hori da Enrique Vila-Matasek dakarren ironia: horrelako poetizazio ozeanikoetan ez dira, normalean, bestelako *osotasun* identitarioak erabiltzen: ni naiz labezomorroak? Ni tutueriak? Ni burdinzuri potoak? Ni McDonald'seko hanburgesak? Nahiago dut Jon Gerediagaren poemetan naturari abesteko era, lokatzez betea, argi-ilunez betea. Bertan ez dago naturaren idealizaziorik, alteritatearekin solasean ari dira bere kantuak *Natura berriak* liburu ederrean.

Kontuak kontu, Byung-Chul Hanen kritikari berriro helduz, finko mantentzea da niaren desira ezkutua, aldaketa eta metamorfosi guztiak gaudituz: ni zurruna, momifikatua, hipertrofiatua mantentzea. Baina hilkorrak garela onartzeak, Hannah Arendten hitzak gogora ekarriz, denbora opari bihurtzen du, jaiotzak eta heriotzak egiten gaitu pertsona. Mundura gonbidatuak izan gara, mundu honetan sekula ez gaude guztiz *etxean*, eta, agian, zauri hori presente izateak, hilkor kondizioa partekatzeak, gure artean adeitsuago eta adiskidetsuago egin gaitzake. Zaurgarritasunaren eskutik helduta goaz.

Koronabirusaren marka

Transhumanismoak gaixotasuna, zahartze prozesua eta heriotza ukatu nahi ditu: noizbait lortuko da bizitza eternoa? Ez du ematen, eta are gutxiago 2020ko koronabirusaren hedapenaren adibidea ikusi eta gero. Birusak gogor jo du Ameriketako Estatu Batuetan, transhumanismoaren lurraldean, munduko potentzia ekonomiko horren osasun sistema publikoaren ahulezia agerian utziz.

Pandemia aurretik, Santiago Alba Ricok zioen moduan, «hilezkortasuna zalantzarik gabeko eskubidetzat geneukan europar zuriek». Baina gaixotasunak pertsonon hilkortasuna, ezjakintasuna eta hauskortasuna gogorarazi dizkigu lehen munduko biztanleoi (askok oso presente bazeukaten ere).

Hilezkortasuna ametsa, ameskeria edo amesgaiztoa ote da? Hilkorrak garela ukatu daiteke? Nahiago genuke ez jakin? Freuden arabera, giza sufrimenduak hiru iturri nagusi ditu: katastrofe naturalak, gorputzaren gaixotasunak eta bestee-kiko harremanak. Hiru muga. Gure gorputzarekiko harremana ez da kontu erraza, askotan matxinatu egiten zaigu eta ezin dugu menperatu. Askotan ere ez gara gure irudiarekin ondo konpontzen. Baina gorputz batean bizi gara eta bere mugak onartzea hobea. Mugen barruan ere, aukera polit asko ematen ditu!

Azken aldian asko entzun izan da negazionismoari buruz, jarrera ukatzaileei buruz. Eta zer da, finean, ukatu nahiko genukeena? Uste dut, oro har, gure hauskortasuna ukatzeko joera daukagula; bakoitzak berea, bakoitzak bere modura. Baina ukatu nahi dugunak giza izaera bera ukatzera eramaten gaitu. Eta aldrebes egingo bagenu? Hauskor izateko modua partekatuko bagenu? Hori izan daiteke gorrotoaren aurkako antidotoa. 🍷